

Сафончик Оксана Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЮБУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

На сьогодні в Українській державі з урахуванням розвитку міжнародного, зокрема європейського, сімейного права норми українського сімейного права спрямовані на регулювання різних видів сімейних правовідносин і шлюбних відносин. Однак нормативного регулювання саме шлюбних правовідносин досі не визначено. Беручи до уваги зазначене та для надання класифікації шлюбних правовідносин, необхідно визначити коло суб'єктів шлюбних правовідносин та коло об'єктів цих правовідносин.

У сімейно-правовій літературі як радянського часу, так і сучасної Української держави надається визначення в широкому сенсі поняттю «сімейні правовідносини» та їх класифікація, а також поняттю «шлюбні відносини» та їх класифікація. Визначено коло суб'єктів сімейних правовідносин (подружжя, батьки і діти, у тому числі всиновлювачі та всиновлені, баба, дід та онуки, брати і сестри, дядьки та тітки, особи, які мають сімейні стосунки, однак проживають окремо, тощо) та шлюбних відносин (подружжя, фактичне подружжя, батьки і діти). Зазначені правовідносини та відносини науковці загалом розглядають у двох категоріях – майнові відносини та особисті немайнові відносини. Такі науковці, як І. В. Жилінкова, А. А. Маслова, З. В. Ромовська та деякі інші – як радянські, так і сучасні, – розглядали та розглядають сімейні правовідносини в рамках категорій: внутрішні та зовнішні сімейні правовідносини [10, с. 28–30; 11, с. 133–134].

На думку І. В. Жилінкової, внутрішні правовідносини є саме сімейними правовідносинами, бо вони стосуються відносин подружжя, батьків і дітей, що мешкають разом, мають спільний побут та взаємні права й обов'язки, а зовнішні правовідносини, які, на думку науковців, сімейними є лише опосередковано, стосуються колишніх членів сім'ї, котрі раніше проживали разом.

Крім того, вітчизняні науковці визначили певну загальну класифікацію шлюбних відносин, до яких уважали належними: майнові відносини подружжя; законний режим майна подружжя; відносини подружжя щодо спільної сумісної власності; договірні відносини подружжя; особисті немайнові відносини подружжя; відповідальність подружжя за

зобов'язаннями; права й обов'язки батьків та дітей; відносини фактичного подружжя (осіб, які проживають разом і ведуть спільний побут, перебуваючи в конкубінаті) [12, с. 80].

Отже, зазначені вище загальні класифікації сімейних правовідносин та шлюбних відносин, що їх надали вітчизняні вчені, дає підґрунтя для розгляду визначень «шлюб», «сім'я», «члени сім'ї», «подружжя», «фактичне подружжя», а також розгляду й аналізу існуючих класифікацій сім'ї та шлюбу.

За загальним визначенням, що його надали вітчизняні науковці, шлюб – це історично обумовлена форма відносин між жінкою і чоловіком, яка встановлює їхні взаємні права й обов'язки. У законодавстві України шлюб визначається як сімейний союз жінки і чоловіка, зареєстрований в органі РАЦС [13, с. 53]. У світовій науковій літературі розрізняють полігамні (групові) та моногамні (одна жінка, один чоловік) шлюби, при цьому перші, тобто полігамні шлюби, зустрічаються у світі майже в п'ять разів частіше, ніж моногамні.

Аналізуючи погляди зарубіжних науковців, можна констатувати, що останні під час визначення поняття «шлюб» розглядають його з позиції договору, партнерства та статусу, а отже, на їхню думку, шлюб – це форма партнерських відносин між подружжям, які уклали шлюб між собою за допомогою реєстрації за законом та склали шлюбний договір.

На думку окремих науковців, шлюб необхідно розглядати як юридичний факт сімейних правовідносин, добровільний союз рівноправних та вільних чоловіка і жінки, що укладається в установленому нормативно-правовими актами порядку, зареєстрований у органах РАЦС та має за мету створення сім'ї [14, с. 84]. Юридичні факти в сімейному праві, зокрема щодо визначення поняття «шлюб», інтерпретуються як життєві підстави для створення або припинення сімейних правовідносин подружжя. Для юридичних фактів, які мають значення для шлюбних правовідносин, існують притаманні їм ознаки – загальні та специфічні. До загальних ознак юридичних фактів у сімейному праві щодо шлюбних відносин вважають належними: явища реальної дійсності; спричинення певних правових наслідків при виникненні або припиненні правовідносин. До специфічних ознак вважають належними: ознаки, які передбачені нормами сімейного законодавства України; сукупність юридичних фактів у сімейному праві; належність суб'єктів до членів сім'ї; тривалість такої належності, що може бути однією з підстав виникнення, зміни та припинення сімейних прав і обов'язків; терміни сімейних правовідносин.

Шлюбні правовідносини слід розглядати також і в рамках аналізу

міжнародних цивільних правовідносин [15, с. 279]. Люди у світі, у тому числі й в ЄС, стають дедалі більш мобільними, що дає можливість вибирати, де навчатись, працювати або проживати. З підвищенням мобільності зростає й кількість створення сімей у складі громадян різних держав (сім'ї створюються на підставі: шлюбу між громадянами різних держав ЄС, між громадянами ЄС та громадянами третіх країн тощо). У законодавстві деяких держав особливо виділяються «іноземні» (між іноземцями) і «змішані» (між іноземцями і власними громадянами) шлюби.

Шлюбні правовідносини максимальною мірою пов'язані з національними традиціями, релігією, побутовими й етнічними звичаями. Сімейне право різних країн принципово відрізняється і з великими труднощами піддається уніфікації.

У США шлюбні правовідносини та пов'язані з ними особливості регулюються правом штату, прагненням якого є оцінювання шлюбних правовідносин, урегулювання суперечок між особами, які уклали шлюб чи шлюбний договір, розгляд дійсності добровільно прийнятих зобов'язань, захист неповнолітніх та інших членів сім'ї, які потребують захисту, а також оберігання сімейних цінностей (як приклад – ст. 3519 ЦК штату Луїзіана) [16].

Поняття «шлюб» у німецькому матеріальному праві означає офіційно укладений з дотриманням певних формальностей союз між чоловіком і жінкою для спільного проживання та створення сім'ї. З точки зору німецького колізійного права під це поняття підпадає співжиття, яке не оформлено офіційно і має тимчасовий характер. Німецький законодавець ураховує, що зарубіжне право (статут місця укладення шлюбу або статут наслідків шлюбу) може інакше вирішувати це питання і включати в поняття «шлюб» тимчасове співжиття, яке не є шлюбом з точки зору німецького матеріального права.

Питання про те, яка форма спільного життя визнається як шлюб, вирішується на основі закону (статуту місця укладення шлюбу). Основними колізійно-правовими проблемами шлюбу і сім'ї є: форма й умови укладення шлюбу; расові й релігійні обмеження; заборона на шлюби з іноземцями; необхідність дозволу (дипломатичного, батьків чи опікунів) для вступу в шлюб; особистий закон (верховенство) чоловіка; укладення шлюбу за довіреністю або через представника; полігамія і моногамія; одностатеві шлюби; відповідальність за відмову вступити в шлюб; недійсні шлюби.

Доктрина й судова практика деяких держав при вирішенні спорів у сфері сімейних відносин, пов'язаних із шлюбними правовідносинами між представниками різних держав, застосовують теорію розщеплення інститутів: єдиний сімейний (шлюбний) інститут, інститут загальних наслідків шлюбу,

інститут права на ім'я (зміна прізвища внаслідок вступу в шлюб), інститут укладення шлюбу, інститут розірвання шлюбу, інститут майнових відносин подружжя. Зазначена теорія, яку висвітлили зарубіжні науковці, дозволяє більш детально регулювати всі питання шлюбних правовідносин. Майже всі аспекти шлюбних правовідносин регулюються за допомогою колізійних норм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 38. Ст. 509.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45–46. Ст. 356.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
5. Сімейний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями на 04.10.2017 р. Київ: Алерта, 2017. 78 с.
6. Всезагальна декларація прав людини: прийнята на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюцією 217 А (III) від 10.12.1948 р. (Конвенція про право, що застосовується до режимів власності подружжя (Гаага, 14.10.1978 р.); Конвенція про правову допомогу та правові відносини по цивільних, сімейних і кримінальних справах (укл. в Мінську 22.01.1993 р.). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU48001D.html.
7. Конвенція про захист прав людини і основних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950 р. (ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). Офіційний вісник України. 1998 р. № 13 (№ 32 від 23.08.2006 р.). Ст. 270.
8. Про укладення та визнання дійсності шлюбів: Конвенція ООН від 14.10.1978 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_916.
9. Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи 1202 (1993) щодо релігійної терпимості в демократичному суспільстві, п. 4. Свобода совісті та віросповідання в контексті міжнародних і українських правових актів та релігійних документів (витяги) / упоряд., авт. передмови і прим. М. Ю. Бабій. 2-е вид., допрац. і допов. Київ, 2006. 124 с.
10. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник. Київ: Правова єдність, 2009. 500 с.
11. Сімейне право України: підручник / Л. М. Баранова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 239 с.
12. Фолошня Д. І. До питання про визначення правових категорій «сім'я» та «члени сім'ї». Від засад римського права до принципів приватного права ЄС: матеріали круглого столу (м. Одеса, 29 трав. 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 79–82.
13. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / за ред.

- Є. О. Харитонova. 2-е вид., зі змін. та допов. Харків: ТОВ «Одісей», 2007. 592 с.
14. Сімейне право України: підручник / Л. М. Баранова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. 4-е вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2012. 322 с.
15. Сафончик О. І. Деякі питання розвитку законодавства з питань виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2011. Вип. 59. С. 277–284.
16. Международное законодательство Соединенных Штатов Америки. Гражданский кодекс штата Луизиана 1825 г. (в редакции Закона 1991 г.). URL: http://www.vzakone.biz/USA_2.php.

Ткалич Максим Олегович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Запорізького національного університету

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Однією з головних особливостей сучасного спорту є його постійна професіоналізація. Відповідно, існує об'єктивна потреба у постійному вдосконаленні засобів регламентації зазначених відносин. При цьому, йдеться не лише про нормативно-правову регламентацію. Зокрема, чи не найбільш ефективним засобом регулювання відносин у сфері спорту є саморегулювання, тобто створення і застосування системи корпоративних (договірних) норм самими суб'єктами спорту. Таким чином відбувається формування системи «м'якого права» у сфері спорту. Посилення ролі норм «м'якого права» пов'язане з комерціалізацією спорту і постійним збільшенням питомої ваги приватних відносин у сфері спорту. Приватні відносини динамічно розвиваються, передовсім, у сфері професійного спорту. Зазначені процеси призводять до посилення ролі диспозитивного методу правового регулювання у сфері спорту і, як наслідок, – застосування приватноправових засобів правового регулювання. За таких умов приватна домовленість, фактично, набуває нормативно-правового значення. Саме на підставі договорів здійснюється оформлення відносин, що виникають між спортсменами та іншими суб'єктами спортивних відносин і спортивними організаціями (контракти про спортивну діяльність, трансферні контракти, агентські контракти тощо); відбувається вирішення спортивних спорів (статути третейських судів у сфері спорту); встановлюються самі правила видів спорту (корпоративні акти міжнародних федерацій з видів спорту) тощо.